

DRAGUTIN HIRC *PRIGODOM 90. GODIŠNJICE ROĐENJA*

Prof. Dragutin Hirc bio je jedan od naših, u ono doba, najplodnijih i najpoznatijih kulturnih radnika, učenjaka, prirodoslovaca, prvaka florista, geografa i najpopularniji hrvatski putopisac. Lijep i privlačiv značaj pribavio mu je mnogo štovatelja i prijatelja, a protiv nedaća života kao da se ogradio štitom. Živio i slikovito, sažeto i snažno njegovo prikazivanje, koje se odlikuje svježinom duha i toplinom osjećaja pa snagom stvaralačkog genija, mora čitatelja oduševiti i privući. Bio je književnik istančanoga ukusa i sjajnoga stila, a u svestranom njegovom znanju i radinosti na mnogobrojnim poljima teško mu je naći premca.

Hirc nije kao mnogi drugi pisao da se piše, prevodio i kopirao; naočuvan znanjem i iskustvom, on je stvarao originalno u prvom redu na temelju vlastitog istraživanja i autopsije. Kraj velike svoje literarne plodnosti Hirc je stvorio čitavu knjižnicu radova kvalitetne vrijednosti. On je stvarao mnogo i dobro. Ipak – ostade taj čovjek zaboravljen, doduše zapažen, ali u premaloj mjeri. A zašto? Ima ljudi, koji se znatno izdignu nad razinu prosječnosti, pa ipak su zaboravljeni. Među takve spada i prof. Dragutin Hirc.

Dragutin Hirc rodio se u Zagrebu 6. travnja 1853. od oca Franje i majke Ane rođ. pl. Valenek, kćerke plemića Mirka Valeneka, hrvatskog fresko-slikara na kraljevskom Griču, u kojemu je svaki kutić prožet prošlošću i tradicijama. Početne škole i učiteljsku školu svršio je s izvrsnim uspjehom, nakon čega je bio imenovan učiteljem u Lukovu Dolu kod Severina. Škola bijaše smještena u običnoj sobi seljačke pozemljušice, koja je bila slamom pokrivena, bez dimnjaka. Škola bez katedre i učila, a u pokrajnjoj sobi bio mu je kukavan stan. Zadojen duhom idealiste svoga učitelja u preparandiji Škendera Fabkovića, počeo je, prema njegovu naputku, bilježiti narodna imena životinja i druge riječi. Kako se

trebao boriti s bijedom i nevoljom, zalazio bi u tim teškim časovima u prirodu i marljivo sabirao biljke i tako prikupljao građu za opis severinske okoline. Taj je članak August Šenoa tiskao u »Viencu« 1881. god. Međutim, to ne bijaše njegov prvi članak. Kao prvi njegov tiskani članak ugledala je svijetlo »Biserka i biser«, koji je – kao prvotečajnicu – priopćen u »Školskom prijatelju«, što ga je tada uređivao Franjo Klaić.

Godine 1885. položi ispit za gradske škole. Iste je godine bio imenovan učiteljem na građanskoj školi u Sisku iz matematičko-naravnoslavne skupine. Tu je uredio prirodopisne zbirke i u Banovini pribrao 147 komada ruda.

Godine 1887. imenovan bi učiteljem u Bakru, a iste godine pravim članom Hrvatskog pedagoškog književnog zbora. Godine 1879. upriličio je u spomen, kad je Marija Terezija proglasila Bakar slobodnim kr. gradom, slavlje, kod kojega je bio nazočan sav grad s okolinom i za tu je zgodu tiskao »Spomenicu«. Kao učitelj u Bakru napisao je Hirc raspravu »Flora okolice bakarske«, koja je tiskana u »Radu« Hrvatske akademije znanosti godine 1884., u kojoj je priopćio 114 novih zastupnika hrvatske flore, među ovima i endemičke vrste. O toj su flori pohvalno pisali znameniti botaničari. Osim toga je razposlao za vrijeme svoga službovanja u Bakru, među svoje dopisnike-botaničare, više od 10.000 komada sušena bilja, koje je ubrao vlastitom rukom i tako im dao prilike upoznati bakarsku floru. Sabirao je bilje i za »Wiener botanischer Tauschverein«, te za herbar kr. sveučilišta u Zagrebu.

Godine 1887. bijaše imenovan kućnim učiteljem kr. zemaljske kaznionice u Lepoglavi. Njegov književni rad bijaše u Lepoglavi u početku neznatan, no razmahao se onim časom, kad je u školi i kaznionici počeo pribirati narodno blago. U školi je pribrao takva blaga, najviše u zadaćama, koje bi zadavao kažnjenicima, s kojima bi ih poslije čitao i ispravljao. Osim toga je u kaznionici pribrao zbirku pripovijedaka, bilježio narodne običaje i napisao *Slike iz kažnjeničkog života*.

Godine 1890. dobiva dopust, te bi imenovan perovođom Jubilarne gospodarske-šumarske izložbe. Tada je uz predsjednika ekzekutivnoga odbora i središnjeg izložbenog odbora Ljudevita Vukotinovića i Frana Kuralta, tajnika Gospodarskog društva, rukovodio sav izložbeni posao i njegova je zasluga, te je kod izložbe bila zastupana Bosna i Hercegovina

i Istra. Za svoj je trud i mar bio odlikovan velikom izložbenom kolajnom i primio »svjedodžbu priznanicu«.

Godine 1891. bio je imenovan učiteljem u Osijeku. Godinu dana poslije trebala se svečano proslaviti 300-godišnjica Komenskoga. Složio se odbor, kojemu bijaše Hirc tajnikom. S nadzornikom Vukovićem uredio je spomen-spis i u njemu napisao o Komenskome neke članke. Iste godine bijaše u Zagrebu prva izložba školskih učila. Duša izložbenog odbora bijaše Hirc, a sam je izložio – osim svoga književnoga rada – i 10 prirodopisnih zbirka.

Hirc je odlikovan i velikom kolajnom na milenijskoj izložbi u Budimpešti za izloženo bilje, pred kojim se zaustavio i sam austrijski car.

Godine 1892. dođe u Zagreb na kr. vježbaonu, ali ga vlada za nekoliko dana poslala na sveučilište u Gradec, gdje se upisao za opću zoologiju i opću botaniku. Sve je ispitate položio s veoma dobrim i izvrstnim uspjehom.

Vrijedni književni rad i napredak Hirca bijaše uzrokom, te ga je kr. zemaljska vlada dodijelila kao profesora kr. muške učiteljske škole na službovanju botaničko-fiziološkom Zavodu kr. sveučilišta, kako bi se u botanici što intenzivnije teoretski i praktično usavršio.

Kad je dr. Kršnjavi postao glavnim urednikom djela kraljevića Rudolfa *Austro-Ugarska monarhija u riječima i slikama*, valjalo je za to djelo opisati kraljevine Hrvatsku i Slavoniju.

Hirc bijaše članom uredničkog odbora i glavnim suradnikom, te ga je zapala zadaća za to djelo složiti osnovu i prirediti potrebni opis slika. Hirc je za ovo djelo opisao Plitvička jezera, Hrvatsko primorje, Gorski kotar, Žumberak, Senj i Osijek s okolinom.

Godine 1900. dodijeli ga vlada sveučilišnoj knjižnici, gdje ga je zapala sreća, te pribere građu za *Pedagogijsko-didaktičku bibliografiju*.

Godine 1901. bijaše Hirc imenovan pristavom kr. sveučilišne knjižnice, gdje je uredovao u dvorani sveučilišnih profesora, drugih učenjaka i stručnjaka na potpuno zadovoljstvo. Ovim je imenovanjem donekle priznat rad Hirca.

Hirc je poznat kao prirodopisac, geograf i planinar. Godine 1880. spominje Vukotinović Hirca u 51. knjizi »Rada«, izdanju Akademije, kao mlada prirodopisca, učitelja na gradskoj učionici bakarskoj, koji će znamenite zasluge steći za popunjenje hrvatske cvjetane i publicira nove, po njemu nađene biljke. Godine 1882. a na samu Novu Godinu, bečki rhdolog Hinko Braun posvećuje mu i opisuje u *Oesterr. botan. Zeitschrift* ružu iz bakarske okoline, njemu u čast prozvanu, jer ju je prvi obreo. *Rosa Hirciana*, dok mu je Vukotinović posvetio dvije biljke: *Quercus Hircii* i *Campanula Hirciana*.

Kao botaničar Hirc je bio nadasve zaslužan, praktični sakupljač bilja i kao takav osnivač velikog herbarija domaće flore s više od 100 snopova (fascikala), što ga je darovao Medicinskom fakultetu Hrvatskog sveučilišta u Zagrebu. To je jedan od najznamenitijih herbarija za izučavanje hrvatske flore. U ovom je herbariju pribrano bilje iz svih krajeva Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, u mnogo tisuća primjeraka. Zemaljska je vlada odredila, da Hirčev herbarij mora nositi za sva vremena natpis *Herbarium Croaticum Hircianum*. Za taj je herbarij, koji sam po sebi predstavlja imetak, dobio Hirc »pismeno priznanje«.

Hirc je bio suradnikom za hrv. floru, oko velikog djela *Synopsis der mitteleuropäischen Flora*, koje je tiskano u Leipzigu godine 1896. pod uredništvom dr. Pavla Aschersona, prof. botanike na sveučilištu u Berlinu.

Čitav je niz botaničkih i zooloških radova napisao Hirc u »Glasniku Hrvatskog prirodoslovnog društva«, »Glasniku zemaljskog muzeja za Bosnu i Hercegovinu«, »Verhandlungen der kk. zool. bot. Gesellschaft. Oesterr. bot. Zeitschrift u Beču« itd.

Izvršna mu je radnja »Građa za narodnu nomenklaturu i terminologiju životinja«. U njoj je Hirc razotkrio još neviđeno blago narodne primitivne zoologije znanosti i pokazao putove, kojima bi trebalo poći, da se dođe do jedinstvenoga i preciznoga jezika u naučnoj zoologiji.

Kako je godine 1886. u Berlinu tiskao radnju »Über *Coronilla emeroides*« postao je pravim članom »Deutsche botanische Gesellschaft« a već prije je imenovan za zoološke radove članom c. kr. zoološko-botaničkog društva u Beču.

Njegovo je najveće botaničko djelo *Revizija hrvatske flore (Revisio Florae Croaticae)* počela Akademija znanosti tiskati u »Radu«, godine 1905.

U tome je djelu obradio 116 porodica, 520 rodova i više od 2700 biljaka. Tu je usredotočen Hirčev floristički studij gotovo od pol stoljeća. Tim je velikim radom stekao priznanje u naučnom svijetu, kako to svjedoče botanički časopisi i pisma uglednih botaničara. Mađarski botaničar Degen, koji je poznao našu floru u tančine, napisao je godine 1909. kao urednik časopisa »Ungarische botanische Blätter« ovo: »Diese verdienstvolle Revision, deren I. Band nunmehr vollständig vorliegt, bildet ein höchst erwünschtes Supplement zu Schlossers und Vukotinovičs 'Flora Croatica'; viele irrtümlichen Angaben derselben werden auf Grund der dem Verfasser zur Verfügung gestandenen Herbarien Vukotinovičs Schlossers und Klinggräfs berichten und mit neuen Angabenergänzt«. Pohvalno je o »Reviziji« pisala i »Allgemeine botanische Zeitschrift« i drugi časopisi.

Ne dostaje vremena, ovdje nabrojiti i ocijeniti ono mnoštvo Hirčevih radnja, kojih ima preko tisuću. Jednu bi bibliografičnu monografiju trebalo napisati, da se iscrpe samo naslovi njegovih književnih radnja. Hirc je pisao u svim hrvatskim časopisima i novinama, u mnogim dnevnicima bijaše gotovo stalni feljtonista. Kao učenjak-prirodoslovac Hirc je pisao u svim našim časopisima.

A što treba reći o Dragutinu Hircu kao planinaru i putopiscu, o njemu, koji je pješice prošao svu našu široku domovinu, koji se popeo na sve njene velike glavice i vrhove. Još kao dječak od 12 godina prešao je cijelu zagrebačku okolicu i Zagrebačku goru. Bio je gotovo na svim brjegovima Hrvatske, a njemu najmilijem brijegu Velikom Risnjaku (1528 m) sedam puta u razno doba godine. Od godine 1878-1912. priveo je kraju 679 naučnih izleta, proučavajući na njima i narod i floru i faunu, opisivajući nam domovinu, a neke krajeve prvi put plastično i zanimljivo. Zar je itko do Hirca tako plameno i poletno opisao svoju domaju? Zar ima koga, koji nije čitao njegovih glasovitih putopisa: »Lijepa naša domovina«, »Hrvatsko Primorje«, »Gorski Kotar«, »Lika i Plitvička jezera«, itd.

Živeći mnogo s priprostim narodom Hirc se i inače bavio izučavanjem živoga narodnog jezika, bilježio i skupljao je narodno blago svake vrsti.

Akademiji znanosti je odstupio zbirku od mnogo tisuća novih riječi, koje su ušle u veliki Akademički riječnik. Matica Hrvatska je preuzela od njega preko dvadeset tisuća narodnih stihova iz bihačke krajine.

Punim je pravom pisao u svoje vrijeme o njemu ugledni dnevnik »Obzor«: »Plodnost njegova rada na književnom polju tako je velika, te ona naprosto iznenađuje. U ovom će mu pogledu jedva literarni historik naći premca u povijesti hrvatske literature. Neki odlični prijatelji i štovatelji nazivahu Hirca 'živom generalštabskartom'«.

Od godine 1882. napisao je Hirc i tiskao osim djela i knjiga 1027 radnja, od kojih otpada na pedagogiju 74, zemljopis 247, botaniku 151, zoologiju 116, planinarstvo 191, životopise i nekrologe 54, geologiju i mineralogiju 25, gospodarstvo i razne članke 53, književne obznane i ocjene 63, članke za mladež 44, folkloru 9 radnja. Osim svega je toga ostavio Hirc iza sebe znatnu književnu ostavštinu, više već dovršenih i još više fragmentarnih radova, među kojima se osobito ističe *Građa za geografsku i geomorfološku terminologiju* i *Čudesna Hrvatskoga Krasa*. Ostavštinu je predao na smrti najstarijem svome sinu dru Miroslavu, današnjem redovitom profesoru i dekanu Poljodjelsko-šumarskog fakulteta Hrvatskog sveučilišta u Zagrebu. U ovoj se ostavštini nalazi i djelo *Stari Zagreb* za koje je Dragutin Hirc pribirao građu punih 15 godina i tik pred smrt priveo ga kraju. On, pravo zagrebačko dijete, sin »purgerskih« roditelja, nije mogao umrijeti, a da ne proslavi bijeli kr. grad, kolijevku hrvatske kulture, svoj stari Zagreb, Gornji grad, u kojem je ugledao svjetlo života. Hirc je obožavao cijelu svoju hrvatsku domovinu. On je za nju i teško stradao. Opetovano je bio otpušten preko noći iz službe i bačen zajedno s obitelji na ulicu.

I kao nastavnik je Hirc bio uzor učiteljem. Njegova se riječ snažno doimala mladih srdaca i duša, koje su mu bile povjerene. Velika se njegova ljubav spram prirode i njezinih krasota zrcalila u svakom njegovom predavanju i on je nastojao od sveg srca presaditi ovu ljubav i u duše svojih učenika. Među povjerenom mu mladeži širio smisao za knjigu i čitanje i budio čežnju za naukom, koja preporuča čovjeka i umiruje ljudsku dušu. Ucijepio je u dušu ljubav spram prirode, predočivši im, da je to knjiga, iz koje može čovjek crpiti veliko znanje i nagnuće za sve, što je dobro, lijepo i plemenito. Ucijepio je u dušu mladeži zanos, to krilo duše, koje uvijek naprijed žudi.

Nakon smrti prozvaše doduše jednu ulicu u Zagrebu njegovim imenom, ali kakva je ta ulica? Ona se proteže iza Harambašićeve škole, između Škrlčeve i Štoosove ulice. Teče od sjevera prema jugu, a duga je 90 običnih koraka i ima u svemu 6 kuća. Na zapadnoj strani 5 kuća za stanovanje, a 1 veliku na istočnoj strani, u kojoj su smještene ove gradske ustanove: Opći ambulatorij, Gradski školski ambulatorij, Gradski školski zubni ambulatorij, Savjetovalište za žene, Postaja za prvu pomoć.

Zato će mu ipak hrvatski narod sačuvati trajnu uspomenu.

Danica Jerand

»Hrvatski narod«, br. 1034,
14. svibnja 1944., str. II.